

A lajstromozott múlt

Vékás János: Magyarok a Vajdaságban 1944–1954 (Kronológia)
Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta, 2011

A kronológiairás rendkívül időigényes feladat, fontos, hogy szülessenek kronológiák, mert a valóság megragadásának az egyik jó, sőt alapeszköze. Egyszerűen pótolhatatlan az, hogy időrendi sorrendbe szedjük a fontosnak tartott eseményeket. Igen ám, de mit tekintünk fontosnak? A szerző gondosan és körültekintően definiálta a témáját, hiszen jól ismerte a helyzetet, amiről a kronológiát összeállította, ezért sikerült jól a munka. Azonban úgy vélem, hogy egy kronológiát soha sem tekinthetünk véglegesen elkészültnek, hiszen mindig merülhetnek fel új tények, szempontok, pl. az elmúlt hónapok hírei szerbiai tömegsírokról is szólnak, ami összefüggésben van a vajdasági magyarság ellen elkövetett gaztettekkel is. Ezen kívül egy-egy kronológiai adat felhasználása, ill. mellőzése is sok vitára adhat okot.

A szerző nagyon jól mérte fel a közölt adatok fontosságát, rend szerint jól megtalálta, hogy mikor kell kilépnie abból a keretből, amely közvetlenül a Vajdaságra vonatkozik, és azt is, hogy milyen háttérinformációkat kell adnia. A kronológiában egyaránt vannak olyan bejegyzések, amelyek a korszakot jól illusztrálják, ill. olyanok is, amelyek az események főszdrát mutatják. Mindazonáltal a korszak jó ismerői bizonyára találhatnak hiányokat (amit a szerző nem talált fontosnak), és talán felesleges dolgokat is (amit az olvasó nem talál fontosnak). Ez egyébként minden papír alapú kronológia, írja azt bárki, és olvassa azt bárki, egyik fő baja.

Úgy vélem, nagyszerű ötlet volt a száraz kronológiai bejegyzéseket idézetekkel kiegészíteni, ez sokban javít a könyv minőségén. Úgy még hasznosabbak lennének, ha az idézőjelek közötti részeket más betűtípussal szedték volna, hiszen ezzel felismerhetővé tettek volna annak is, aki gyorsan próbálja átfutni a művet. A kronológiákban nem szokás, de a szerző azzal is elkényeztet bennünket olvasókat, hogy a kronológiai adatok forrásait is közli.

Mégsem lehetünk (azaz én nem vagyok) a könyvvel maximálisan elégedett, ugyanis a befejezése mechanikusra sikeredett, ami nem következik a kronológia kezdetéből, ami nagyon indokoltan 1944 ősze. A kezdés időpontja tehát logikus, a befejezése nem. A kezdés időpontja egybeesik azzal a körülménnyel, hogy a Vajdaság a Jugoszláv Néphadsereg és az új délszláv állam fennhatósága alá került. Azonban a vége indokolatlan, hiszen semmi olyan nem történt 1954 végén, ami azt indokolná, hogy 1955 eleje ne szerepeljen a kronológiában. Úgy vélem, hogy a kötetet 1948-nál, a Sztálin-Tito konfliktusnál érdemes lezárni, vagy 1955-ben, amikor a kapcsolatok normalizálódtak. Annál is inkább így van ez, mert az adatokból nagyon érzékletesen látszik, ahogy 1948-tól a Sztálin-Tito konfliktus beszívárog a magyar-jugoszláv kapcsolatokba, majd a vajdasági eseményekre is hatást gyakorol. Persze mindez nem tűnik túl fontosnak, ha ütemesen megjelennek az ezt követő kötetek, és eljutunk egy újabb természetes korszakhatárig, amely akár 1987, 1989, esetleg 2000 lenne. Azonban mindez ismét felveti, hogy az egymást követő kötetek kohéziója és használhatósága végett jó lenne valamilyen, a rendszer működésében tapasztalható logikus részkorszakokhoz igazodni. Úgy vélem, hogy jó lenne az ezt követő kötetek esetében, hogy a Tito korszak, ill. a Vajdaság sorsfordulói jelentsék a kéziratok megkezdésének és lezárásának indokát. Azt hiszem, hogy a kronológián, egy-egy kötetben belül is jelezni lehetett volna/lehet (majd a jövőben) a korszakhatárokat (például amikor a választási eredmények legitimizálják a Népfrent hatalmát, amikor meghozzák az alkotmányt és megváltoztatják az ország nevét és hasonlók).

Nem túlságosan zavaró, de úgy látom, hogy a közölt adatok struktúrája aránytalan, a politika és kultúrtörténet dominál, míg a gazdaságtörténetre a szerző kevésbé figyelt. Ez persze nem is róható fel neki, hiszen nem gazdaságtörténettel foglalkozik. (Az viszont egy más kérdés, hogy nem lehetne-e egyszer, valamilyen formában – nekem már van ötletem is arra, hogy milyen formában – ilyesmivel kiegészíteni a kötetet.)

Azt hiszem, hogy bármely kronológia esetében valahogy jelezni lehetne az adatok minőségét (pl. ikonokkal a margón), hogy külpolitikai, belpolitikai, kultúr-, esetleg gazdaságpolitikai eseményről van-e szó. (Ezt a Szerbia történetét feldolgozó kronológiában alkalmazták.) [Dr. Prpa, Branka (szerk.): Hronologija „Moderna srpska drzava 1804-2004”. Istorijiski arhiv Beograda, 2005.] Noha ez is inkább a digitális feldolgozás esetében lenne lehetséges és jól használható.

Mindez azonban átvezet bennünket oda, hogy a kronológiák írását, és használatát újra kellene gondolni. Az interneten található kronológiák eddig semmilyen újítást nem hoztak, csak a papír alapú kronológiákat utánozzák. Eppen ezért kettős érzések vannak bennem a jelen munka kapcsán. Egyrészt el kell ismerni, hogy a szerző nagyszerű, és egyben hatalmas munkát végzett. Egy-egy ilyen kronológia megírása évtizedek munkája, és ezért csak elismerés járhat. Azonban a kötetet a kezemben tartva a használhatóság kérdése is felmerül. Aki már könyvben vissza próbált keresni adatot, az tudhatja, hogy ez mekkora kínnal, stresszel jár, és ez különösen akkor bosszantó, ha tudjuk, hogy a digitális technológiát használva pillanatok alatt meg lehet találni bármit, amit egyszer digitális formába tettek. Szinte nem is értem, hogy miért nem általános az, hogy a kronológiákat digitális adatbázisokként építessék. Már ennek a kronológiának a használhatóságán is sokat javítana, ha lenne vele egy digitális formátumú file (persze tudom, hogy ez lehetővé tenné a jogosulatlan sokszorosítást és használatot). Mégis a kronológia digitális formája azért nagyon fontos, mert szövszerkezetekre, félmondatokra is rá lehetne benne keresni, ill. a felhasználó szabadabban, kreatívabban, asszociatívabban használhatná. A kronológia használhatóságát, használati értékét rendkívülien növeli, ha digitális formában hozzáférhető.

Azt hiszem vitathatatlan, hogy a kronológiák a történészek rendkívül fontos segéd-, sőt alapeszközei, ehhez képest a műfaj elhanyagolt, és nehezen használható művek látnak napvilágot. Mindez azért van, mert az információrobbanás kérdését mind-ezidáig nem sikerült kezelni, és a kronológiáirás azért van világszerte válságban, mert nem sikerül megújulnia. Véleményem szerint a műfaj továbbélésében és megújulásában az informatika eszközeinek és lehetőségeinek a felhasználása jelenti a kiutat.

Összegzésképpen azonban mégis úgy látom, hogy ez a munka a maga nemében páratlan, és ebben a formájában is egy, a vajdasági magyarságról szóló alapmunka, amely hosszú ideig megkerülhetetlen lesz mindazok számára, akik érdemben akarnak foglalkozni a témával. ♦

